

חיי אצילות

מספד מר שנשא

הגאון רבי דב לנדו שליט"א

ראש ישיבת סלבודקא

על הגאון הנודע

רבי חיים שאול גריינמן זצוק"ל

בעל ה'חידושים וביאורים'

בקיבוץ תלמידיו – ב' אייר תשע"ה

שלמותו, ושם מקום מדרגתו, ספודו שלושה ימים ושלשה לילות וביקשו לפרוש, כי חשבו שיספיק זה להם, כי הוא חזמן המיוחד לזה כנזכר, אמנם הקפידו מהשמים, שאין יתכן שלא ישלימו אלא הענין הזה, – וביאר שם, ואקצר – 'מה שהיו התלמידים מקבלים ממנו דעה והשכל, ותיקון מידותיהם, ויושר מעשיהם, אשר תיקנה אותם תורה, להשלים החיים המדיניים, [שהקדמונים מכנים בין אדם לחבירו בשם 'חיים מדיניים'], שע"ז נאמר עולם חסד יבנה', ע"כ דבריו.

ואם נלך בדרך הזו, כמדרומה שניתן להוסיף ע"ז, שהצפורים האלה שמונים לנו על התלמידים, שנתקבצו יחד אחר פטירת רבם למקום המצא ולא נפרדו זה מזה, יש לנו להשכיל בינה, שלמרות שרבן נפטר, עדיין גוף אחד המה, ורוצים להשאיר כן, ולהמשיך התאחדותם מטיב למה שלמדו וקיבלו מרבן, בין בתורה בין בשאר מעשים, וכל נסיבות תהלוכותיהם.

והדבר נוגע מאוד אלינו, שחפצנו ומגמתנו, להמשיך במורשת הגדולה, בתורה, ביראה, בקיום המצוות ודקדוקן, ובכל נתיבות החיים, לא נפרד זה מזה, אלא קומו להמשיך בהתאחדותו, והליכתו בנתיבות התורה והיראה, ושאר מלי דמיטב, ובכל דרכי החיים, בכל פרטי תהלוכותיהם, אשר כולם על בסיס התורה והיראה.

וייאמר בזה דברים ברורים, לצעירי בני תורה שחשכו בצילו של מורינו ורבינו הרב, וגם לאלו שאינם צעירים, המשיגים בהתאחדותם, על ידיהם אל ירך לבבכם, אל תזורו אחור. מורינו ורבינו זללה"ה, השאיר אחרינו משיכי דרכו, בכל מלי דמיטב, בנין וחתין ותלמידים מופלגי תורה, ואנשי בינה ודעת, וכידוע לכולם. התקבצו והתאחדו סביבם, ומימי המעין ששאבו הם מלא חפנים בעוד בחיים חיותו, חשנו להבא גם אתם, וה' יהיה בסעדם ובסעדכם, לטוב לכם ולכל ההולכים בנתיבות שלמדוכם ואילפונם בהלכה למעשה, ללמוד תורתנו הקדושה בעומק ובעיון, ולקיים מצוותי יתברך לאשורן, ולפלא את מהלך החיים, ופתרון הכביעות המתחדשות ובאות, בדרך הסלולה אשר צעדתם בה עד כה.

ונסיים בדבריו הנשגבים של רבינו הגדול החזון"א, אודות מעלת איש המעלה שזוכה לידעת התורה, וז"ל: 'אמנם האיש הזוכה לידעת התורה רוצה לומר שהשכל הניטע בנפש כגרעין בגומת השרה התאחד עם ההכמה והיו לבשר אחד הוא הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה לעינים כבן אדם אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה', ע"כ לשון קדשו.

ה' יתברך יוכנו להתהלך בנתיבות הקדוש, המביאים לשלמות הנשגבה הזו, אשר אשרי מי שזכה בה, ואשרי דורו שחיו הם להם למופת, ולמגדל אור.

■ נכתב ע"י אחד השומעים. הביא לדפוס: מוה"ר פריינד

הגאון רבי דוב לנדו שליט"א בחספדו. (צילום שוקי לור)

סגולותיה, וכל הקשור ונלוו עמה, ורוב חפציו להמשיך בהם, תלי בהמשך הדרך, אשר הלכנו בה עד כה, בצילו ומאורו של מורינו, ע"פ הכוונתו, בכל מערכי חייו, בפרט ובכלל. וגם החיוק וההתחזקות בזה, ככלל מליי' להספד שנתחייבנו בהם, בקרא דחיי ומית, והחזקנו מלהתעצל בהם. ואפתח בדברי הקדמון רבי יצחק עראמה בספר 'העקידה', פירושו בדרך המיוחדת ולא פשוטן של דברים, את דברי הגמ' במסכת ב"מ דף פ"ו, שאמרו שם בענין הספד שהספידו את רבה, אחר שהגמ' מספרת, שלא היה ידוע לחכמים היכן הוא רבה, ונודע להם מיתתו ע"י פיתקא דנפל מרקיעא בפומבדיתא, ואביי ורבא וכולו רבנן נפקו לאיעסקי ביה, ולא הוו ידעי דוכתי, אולי לאגמא, חזו ציפורי דמטללי וקיימי, [פירש"י] שעושים צל בכנפיהם], אמרי שמע מינה התם הוא. ספודו חלתא יומי ותלתא לילותא, ואחר שנפלה עוד פתקא, ספודו שבעה יומי, ונפלה פתקא ע"ז בעל 'העקידה' שער נ"ט, וז"ל: 'זלזה הראוי שיובן דרך מיוחדת [הגמ' מתפרשת כשטו ויש עוד דרכים תוספת ע"ז], דזה הוא כמו שיובן מענין רבה בר נחמני, שהיו מחפשים אחר מקום מדרגתו להזכיר שבחיו ולהספידו, וע"ז אמרו שראו צפורי דעבדי טולא מעילאי, והוא שהשקיפו לכבוד בבחינת המון התלמידים שמתקבצים אליו לשמוע מפיו תלמוד, וגזרו בדעתם שהוא עיקר

הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל עם יבדלחט"א הגאון רבי דוב לנדו שליט"א

שני הספרים נשא הגאון רבי לנדו שליט"א, ראש ישיבת סלבודקא, תלמידהבר וידידנשריו של הגאון הנודע רבי חיים גריינמן זצ"ל. את מספדמר הראשון נשא בעת היפרדו ההמונים בשעת הלילה, וההספד השני נשא במלאות השבעה להסתלקותו, [יומים] לאחר השבעה, היות כי ח' ר"ה ביום מלאות השבעה. וכך נשא ואמר:

"קשה לומר דברי שבח על מי שמסר נפשו לתורה ועיונה כל ימיו, יראתו ופרישותו, צדקתו וחסידיה ושאר מעלות טובות רבים הם. ברם 'כבוד התורה' לעת עתה הוא לספר ממעשיו הרבים והכבירים של רבינו זללה"ה.

"העמוד היסודי שראינו ברבינו הוא לימוד התורה בהתמדה ללא הרף, כל השנים מימי נעורו ועד אחריתו, בעומק העיון, חודר כל סוגיא ומקיפה במסירות עד כלות כל הכוחות לעומקי שמעתא ומערכותיה, ובירורם לפרטותיהם עד העולה לדינא להלכה למעשה. וזה הדרך שקיבל ממורו ורבו, דודו הגדול מרן החזון איש זצוק"ל שהיה עומל רב להשיגה ולכוון אמירתו. ובדבר זה למד כל ימיו ולימד את רבינו הגר"ח זצוק"ל, וספריו הרבים, על כל הש"ס יעדיו על גודל הפלגת עיונו וגדלותו בתורה.

מה רבה היתה צדקתו חסידותו ויראתו לכל מעשיו, וכמה נפלאים היו מעשיו בחסד ובצדקה, בחסד ותושיה כאשר ידוע לכל יודעיו ומכיריו, וכל אלו שנתבשרו וקיבלו בכל מעלותיו בתורה ובגמילות חסדים. ואם נבוא לספר כל המעלות הגדולות בכל השטחים והעניינים שעברו תחת ידו, ביסוד והקמת עשרות 'מתיבתות' ותלמודי תורה, כמה ליווה הקמת ארגוני התשובה לקרב יהודים לאביהם שבשמים, הרי ירבו הדברים מלספר פרטיהם. כמה היה מעורר לבבות, ובפרט כמה נהנה מצוותי החוכמות בכל שטחי החיים בחכמתו הרבה שניתן בה בעזר ממעל עד להפליא.

"זאת ועוד, רבים בינינו, מהם מופלגי תורה, הלכו ונחרו לאורו וקבעו דרכם בכל הליכות החיים כפי משנתו, הם וכל אשר להם בביתם ותלמודם ושומעי לקחם. כן זכה שכל צאצאיו בנין וחתין רבנן, אשר ממשיכים בדרכו המאירה בתהילה ותפארת ככל שהורה להם אביהם רבם ומורה דרכיהם.

בהספד השני שנשא הגאון רבי דב שליט"א, נשא ואמר: הרבה דברים נאמרו באשכנזיה דרבי, מורינו ורבינו הרב זללה"ה, בשבח גדולתו בתורה, בעמקות לימודה, והרבצתה לאחרים בע"פ ובכתב, וחסידיה ורוב מעשיו הנפלאים, בכל מלי דמיטב בפרט ובכלל. נאמרו ועוד יאמרו כהנה וכהנה, דברים מפליאים מעוררי לבבות, ומאלי בינה.

אך יש עוד דברים, אשר בשרשם אמנם קשורים המה למלי' להספידה, כיון שהדבר העיקרי הוא העומד לפנינו להבא, להתחזק ולחזק, ולהמשיך ככל אשר קיבלנו ממורינו ורבינו, בעוד עמנו בחיים חיותו, לכל אורח חייו, חיי תורה לאמתה, לימודה וקיומה, הליכה בדרכיה, התעלות בדרכי

רבי-רבנן, אב ומורה דרך

שורות כאובות בשולי אדרתו של

הגאון רבי חיים שאול גריינימן זצוק"ל

■ פרקים ממשנת חייו, מדבקותו בתורה, מחתירתו לאמת,

מיראת שמים צרופה ומרוממת,

ומאהבת ישראל פנימית יוקדת לכל יהודי באשר הוא

■ שורות של געגוע, מחייבות ומלמדות

שעה קלה שהיתה נקראת מחזן לזמן הלימוד, וגם כשהיה בנסיעה היה אומר לאחד מן התלמידים שיחזיק גמרא ויקרא.

כשהיה גומר סוגיא או מסכת, תוך כדי שהוא גומר, היה כבר מונח בסוגיא הבאה. והיה ממחר מאד בעיניו, כדי שכבר יהיה מה לחשוב בסוגיא שם.

גם בעת זקנותו וחולשתו בשנים האחרונות, הרבה פעמים כשהיתה השעה מאוחרת מאד כלילה (אחד וחצי ושנים כלילה) והיה צריך לישון, ופתאום ניעור כרגע, "אין לי עכשיו גמרא על מה לחשוב", ואמר להביא את הגמרא והתחיל ללמוד מחדש, כאמצע היום.

היה מתעורר באשמורת הבוקר במשך עשרות שנים, הרבה קודם לעלות השחר, והיה מחבר יום ולילה. לא היה רגע בלי תורה. אין יום אין שעה, בין נסיעה ובין בכל מצב — אין רגע בלי תורה. למרות שנשא על שכמו "כאשר ישא האומן את היונק" את כל משפחתו הגדולה, בניו, נכדיו, ניניו, תלמידיו וכל אלפי הנלדים עליו, בכל ענייניהם ופרטיהם, בחינוך, ביראת שמים, בממונות, ברפואה ועוד, והיה אחראי באופן אישי על הכל, ומלבד זה היה עליו כל עול הישיבות והמוסדות וכל עניני הדור, קבלת הקהל וכו' — לא הפסיק בכל ימי חייו רגע אחד מהלימוד, ותמיד היה מונח בזה כאילו אין שום הפסקה. גם בשנים האחרונות, כשקשתה עליו הכתיבה ולפעמים הכתיב לאחרים את חידושי, אם נאלץ להפסיק באמצע המשפט כדי לסייע לאחרים, כשגמר היה ממשיך את המשפט כאילו לא היתה שום הפסקה. ביקש שיעירו אותו חמש פעמים באמצע הלילה, ושלא יפסיקו אותו באמצע הלימוד.

ביטול תורה

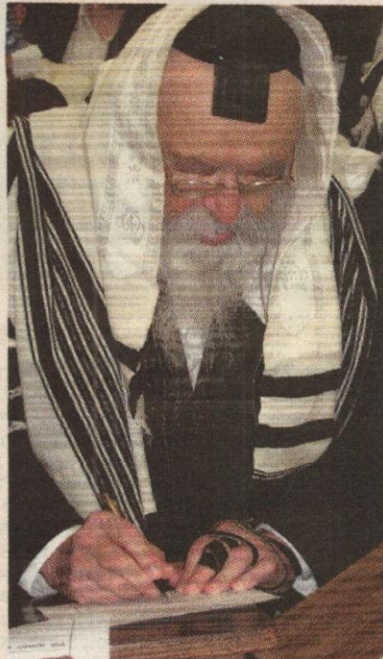
היה חרד לכל רגע של ביטול תורה של אחרים. ומעשה באחד שבא לשואל היכן לגור והיו לו כמה שיקולים. אמר לו: 'אם תלמד במקום אחד דקה אחת יותר, זה מכריע שיקול של שבעים שנה היכן לגור'.

כל פעולה ופעולה שקל אם יצא מזה ביטול תורה. "בכל דרכיך דעהו והוא ישר אורחותיך". השיקול הראשון בכל דבר היה "דעהו", מה עם ביטול תורה.

בשבוע האחרון, כשנחלש מאוד וראה שמתע-סקים לסייעו, אמר "למה מתבטלים". וכן בכל ימיו היה גוער במי שמחבטל סביבו.

בירור האמת

מסר כל אשר לו כדי לכרר את האמת בתורה. פעם נסע למרחק רב כדי לדון עם תלמידיו על איזה נושא, וכשאמרו שהם יכולים לבא אליו, הזכיר את הגמרא במנחות, שאבימי הלך ללמוד אצל רב חסדא, משום שסבר "הכי מסתייעא מילתא טפיל", ומפרש רש"י: "יגעתי ומצאתי". וכן כתב במכתב לתלמיד: "מאד הנני שמח להשתעשע בדברים שמעל לשמש". והזכיר דברי הרמב"ם, שאם היה

רבינו זצוק"ל

ציבור ויחיד. והיה ראשו מהלך בסוגיה שעוסק בה ואח"כ מחדש מה שנתחדש.

אם קרה שהפסיק מחמת ענין נחוץ ביותר, או לעת שיבה בשעת יסורים נמנע לזמן מה, כשהיה מתעורר היה מונח באותו הענין כאילו הוא אוחז באמצע הלימוד ממש, באמצע הקושיא, באמצע הרשב"א. פעמים רבות היה מתעורר עם תירון על הקושיא שאחז בה. אף פעם לא היה שואל: "היכן אחזנו". תמיד היה באותו מקום ממש. לא היתה

אמיתי שולמן

גדולה האבירה ועמוק היגיון על הסתלקותו של הגאון רבי חיים שאול גריינימן זצוק"ל. עוד לא עברו ימי השלושים לאבל וכבר החסרון מורגש יותר ויותר. כפי שהעידו רבים מתלמידיו ומבאי ביתו, הוא היה עבור כולם לא רק רבי-רבנן ומורה דרך בתורה, ביראה ובמעשה, אלא בבחינת אב רחום ואוהב, העונה לכל שאלה ומשאלה, מטה אהן לכל בקשה, ומשתתף עם השואל מכל לבו בכל ענין המובא לפניו.

אותם רבבות שנועצו בו במשך עשרות בשנים בדברי תורה והלכה, בשאלות מעשיות ורפואיות, הלכו בהלווייה אבלים וכואבים. כולם כולם היו כאן. הם זכרו את השעות הרבות שהקדיש להם למרות שכל רגע היה יקר בעיניו ללימוד תורה, את ההלכות המעשיות והחידושים התורניים שהשמיע להם, את התשובות המיוחדות והמדריכות שקיבלו, את העצות הנפלאות — והכל מתוך שמחה, חן ועידוד נדירים ביותר.

קשה לפרט את הדברים אחד לאחד, אפשר רק לנסות להעלות קיים אחדים, כמה דוגמאות, שאולי יהיה בהם כדי להצביע על אחד מני אלף מתוך כלל הדברים שקשה למנותם ולפרטם.

ראוי לציין גם, כי כל הדוגמאות שנוכרות בטורים אלו, אינם בבחינת מעשה שהיה, אלא היו מעשים שבכל יום ובכל שעה. המעשים שלוקטו הם מעט מני רבים.

דביקות בתורה

דביקותו של הגר"ש זצ"ל בתורה היתה ללא גבול, בלא שום רגע פנוי, יומם ולילה בלי הפסק והיסח הדעת כלל. כל פירוט הוא אך לחסרון, כי ממש לא הפסיק מלימודו כלל. וידוע שעל אף שהיו לו טרדות עד צוואר, טרדות הציבור והיחיד בכל שעות היום והלילה במשך כל ימי חייו, ונשא את כולם על ליבו וסייע לכולם — תמיד תמיד היה מונח באמצע: באמצע הקושיא, באמצע הגמרא. היה משיב לשואל, או מתעסק בעניני

כל ימיו סבל יסורים ובשנותיו האחרונות נתגברו היסורים. ואמר: 'אני מודה להקב"ה על היסורים שנותן לי, יותר ממה שנותן לי דברים טובים. כי כשנותן דברים טובים הוא לבד שמח לתת, כמו שאב שמח לתת לבנו דברים טובים. אבל כשהוא נותן את היסורים הוא מצטער, ואעפ"כ הוא מוכן להצטער כדי שלי יהיה טוב'. תמיד ציין שכאשר מתפלל 'הרב כבסני מעונלי, היה מכוון על זה

כשבא לרבינו וצ"ל שאל שוב איזה קבלה לקבל, ואמר לו: 'אל תקבל שום קבלה. קח גמרא ותחיל ללמוד'.

פעם למד ברמב"ן, ושאל את אחד התלמידים מה נראה לו הפירוש? והשיב שאין לו הכרעה. אמר: 'סייאו אעוולה שלא יודעים פשט ברמב"ן הזה'. כאשר אדם שאל אם אפשר לשמוע שירים בספירת העומר, ענה לו: 'מתי יש לך זמן לשמוע שירים? אתה צריך ללמוד!'.

מישהו חלה במשך שבוע עם חום גבוה ובא לאחר כמה ימים לבית המדרש. שאל אותו: 'איפה הפנקס? ענה: 'הייתי חולה'. ושאל אותו: 'אבל מה למדת כל השבוע? ענה: 'הייתי במיטה עם חום גבוה'. ושאל שוב: 'אבל מה למדת? לא למדת? אז מה עשית כל הזמן?'.

תורת חסד

במשך שנים נהג לנסוע לתפורה כדי ללמוד שם במשך כל ימות השבוע הרציונות וללא הפרעות, ובימים אלו לא ניתן היה להתקשר עמו כלל. עם זאת אמר, שלא ידע מהו הגבול שמוותר לו לברוח מכל ענייני הפרט והכלל. רק כשהרגיש שאינו מסוגל להמשיך עם ההפרעות בלימודי התורה, היה קם ונוסע. ולאחר שפנו אליו אמר: 'אם אתם רוצים שיחיה לכם למי לבוא, תנו לי ללמוד'. כך מרד בפלס עד כמה מותר לו לעזוב ורק ההכרח.

כל הוראותיו היו מנח התורה והיה כואב מאוד על שמפרעים לומדי תורה לצורך פעילות של מצוה.

הפסקות הלימוד

הצטער על ענין ביטול התורה בימי הזמנים, והיה נחמד לו שיהיה לו רשות להפסיק ללמוד (מכילה) שסוגר את חזונו משום שרצה לנחל. למה בדברי תורה, היקרה מפניו, מוכנים להפסיק אצרי אוצרות בשביל להפסיק? וכשנסע מישוה למנוחה, אמר לו: 'דאשע (הבראה) אין כזה מושג. דאשע זה רק ללמוד יותר בשקט'.

נהג לומר שהחידושים שהיה מחדש בערש"ק אחר הצהריים, היו המשוכחים ביותר.

ועוד בענין זה: היה רגיל לומר, שאם באמצע הזמן יש מושג של "בין הסדרים", הרי בין הזמנים, שאין "סדר", אין "בין הסדרים".

כשנשכרה רגלו והיה צריך לנסוע לבית החולים לניתוח, אמר: 'איפה הש"ס הקטן והפנקס, ונלך לבית החולים'.

ידעת התורה

סיפר שכשלמד עם מרן החזו"א צ"ל במסכת שבת דף ט', החזו"א התפלל על עצמו כשיגיע לחזור על כל העמוד בעל-פה, למרות שמסתמא ארבעים שנה כבר לא למד את הגמרא הזו, וגם אז עסק בענין רק בשורה אחת בעמוד.

וגם אצל רבינו צ"ל ראו זאת, שהיו גמרות שלמד אותן לפני חמישים שנה חזרו בעל-פה מלה במלה. את כל הסוגיות שלמד בצעירותו היה זוכר כאילו נלמדו היום. כפי שנאמר בגמרא: 'אוקמא גירסא סיעתא דשמיא, וסיעתא דשמיא מקבליה ע"י החידושים בגמרא'.

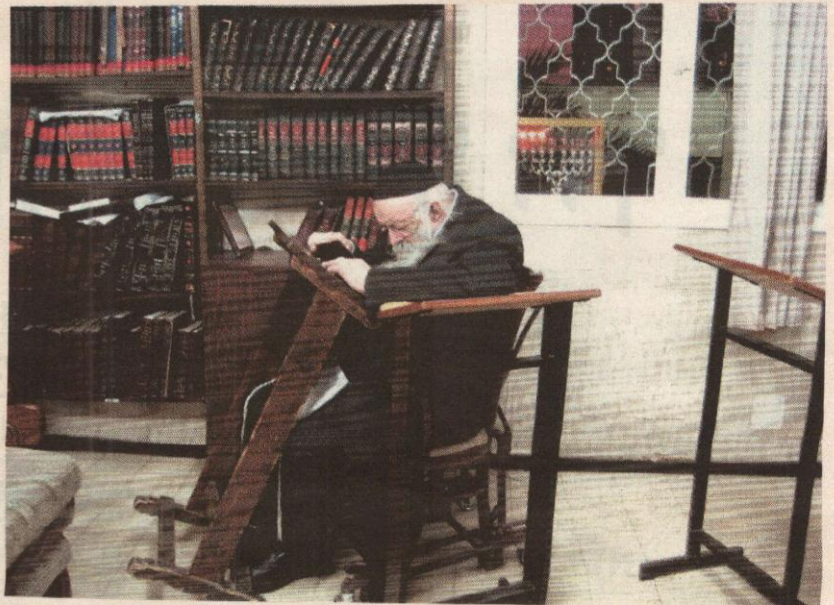
ספר 'לילא דוורדא'

ספר 'לילא דוורדא' נכתב על ידו בשנת תש"ז כאשר היה בן כ"א שנה. הספר לא נכתב לצורך הרפסות וכלל לא חיפש להדפיס, אלא שהדבר היה בימי שלטון הבריטים, והיה חוק שצריך ללכת לצבא, ופטרון מכל ישיבה רק 4 אברכים. ראש ישיבת מיר רצה לתת לו את הרשיון להפטר, והוא לא רצה לקחת את הפטור על חשבון אחרים. לכן הדפיס ספר, כדי לקבל אישור שהוא רב של עיריה, ולצורך זה אסף חידושים שכתב כשהיה צעיר וסידר אותם על סדר הרמב"ם.

הספר היה אמור להקרא 'מקור חיים', אך מרן החזו"א י"ע שינה את השם ל'לילא דוורדא', על פי הגמרא 'נקותא לילא דוורדא', שהצטרפות היא כתר של ורדים.

ספר חידושים וביאורים

הספר הראשון בסדרת 'חידושים וביאורים' הידועה שיצא לאור, על מסכת נדה, נכתב תוך כדי הלימוד ובירור הסוגיות, כל סוגיה מתחילה ועד סוף. גם כאן לא חשב להדפיס ספר, אולם כאשר החזו"א הורה לו להדפיס, לקח את פנקס החידושים כמות שהוא והדפיס אותו, בלי לשנות כלום, בלי מחיקות וסידורים. אמר אז שהלימוד לאמיתו ולהלכה היה

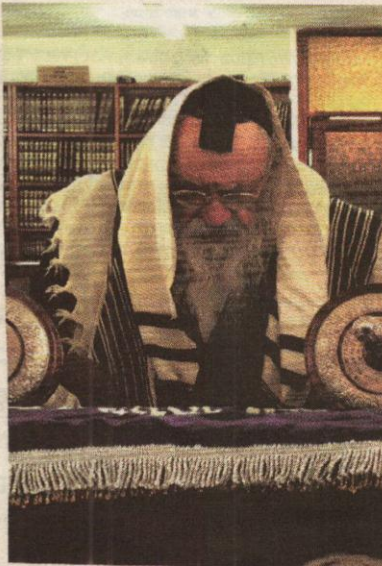
רבינו בעומק עיונו

”היה חרד לכל רגע של ביטול תורה של אחרים. ומעשה באחד שבא לשואלו היכן לגור והיו לו כמה שיקולים. אמר לו: 'אם תלמד במקום אחד דקה אחת יותר, זה מכריע שיקול של שבעים שנה היכן לגור'. כל פעולה ופעולה שקל אם יצא מזה ביטול תורה. "בכל דרכיך דעהו והוא ישר אורחותיך". השיקול הראשון בכל דבר היה "דעהו", מה עם ביטול תורה

שיסיף עוד מעט על לימודו. היה רגיל לומר שהוא גם לוקח "פריונות", אלא שהפריונות שלו הם יקרים ביותר, שצריך להתחייב ללמוד יותר תורה... ומעשה באחד שרצה לשלם לו על עצתו, ואמר לו: 'אם אקח את המעות, לא אני ארוויח ולא אתה. אלא תוסיף עוד שעה ואני אני ארוויח ואתה ג"כ תרוויח'.

קרה שמישהו היה אצלו ולאחר מכן נזכר שלא שאלו על לימודו, ושלח מיד לברר אצלו על לימודו. כשהיו מבשרים לו על מקום שלומדים בו תורה כראוי, היה זה עבורו כמשיב נפש, וכמים קרים על נפש עיפה.

בחור בר מצוה כנס לגדולי ישראל לקבל ברכה, ושאל בכל מקום איזה קבלה צריך לקבל על עצמו.

חבוקה דבוקה בך

משיב עליו קטן שבתלמידים, או שונא, או מתקומם, היינו שמחים עם מה שנגלה לנו כמה שלא ידענו מהאמת.

היה אומר בקלות 'טעית' כאשר סבר שטעה, וכלל לא היה בחשבון אם הוא אמר או אחר. המציאה הכי גדולה הייתה אם אפשר למצוא דבר חדש שלא ידע, וכששמע איזה דבר חדש, היה אומר "ישר כח".

חינוך לתורה

מסר נפשו לחינוך בניו לתורה, ולכן שאין שום שעה שאינה של תורה. פעם רשם לעצמו קבלה, ללמוד בכל יום עם כל אחד מהילדים הגדולים, על אף שכיכוד היה זמנו וטרד יומם וילילה.

בדק בכל שבוע את חידושי התורה של הצאצאים, כתב להם הערות והיה בוחן אותם.

כמה גדולה הייתה שמחתו בכל חידוש וחידוש בתורה, ממש ראו עליו התלהבות ושמחה. פעם אמר לאחד מבניו: 'עו, אמרת כבר מזל טוב?' וציין שמרן החזו"א צ"ל היה עושה 'קולות' מכל איזה חידוש, והוסיף: הרי זה נכון, וכי 'לא באש ניתנו?'

פעם אמר לנכדו חידוש בגמרא והנכד שתק. אמר לו: 'איך אתה לא שמח? מרן החזו"א איש היה רוקד מכל חידוש בגמרא שהיה לו'.

בזמנים קשים של חולי או צרה, אם שמע קושיא טובה או חירוק טוב, היה הכל נשכח ומתחדש כנשר. כשבא בסוף היום מעמלו בתורה, או כשהגיע מתפרח בסוף השבוע, שם היה לומד בהתמדה עצומה בלי הפסק, היה מספר לכל מי שראה את הקושיא ומה שנתחדש, בהתלהבות ושמחה, עם כל המתקנות, והיה מרגש את כל השומעים.

ההכרח ללמוד תורה

ידועה הנהגתו והדרכתו המיוחדת בלימוד תורה לבעלי תשובה ולארגונים ולפעילים העוסקים בכך. הנהיג בפעילות התשובה, שכל פעיל צריך ללמוד לפחות חצי יום, ובלא זה אינו מתקבל לעסוק בכך. כל מי שהגיע אליו, היה מעמידו על האמת של התורה. היה שואלו כמה אתה לומד, ומבקש ממנו

משיב לשואליו דבר

החידושים, לא לחשוב שאנחנו החכמים. בענין זה כתב מכתב מיוחד לתלמידים. מלבד המכתב הזה, כתב עוד אחד מתלמידיו, ד"ר: 'חפצתי להעיר, כי כשם שאין להתייחס בדיוק לבקר שיטה מסוימת של ראשונים באמת מוחלטת נגד שיטה אחרת, לחושבה להיפך, כך גם במחשבה אין הדבר ראוי, כי אנן יתמי דחמי ולמה נגיס ליבנו לחשוב כי כמעט בכל מקום הניחו לנו מקום להתגדר בו, ואם כי אין האדם חפשי מנטיית לצד מסוים, אבל יש להתחייס לדבר רק כנטייה, וכ"ש שלא לתת לזה משקל לענין הלכה, ויש לאמת בלב כי אמנם אנחנו הקטנים, ואך הראשונים כמלאכים וכו', והרי חכמת התורה מתנה נתונה מאתי יתברך, ואין ספק שאנו האחרונים לזכות בה כלפי גדולי הדורות שקדמונו. חושבני גם שהדבר חשוב לענין לזכות לסיעתא דשמיא להנצל משגיאות וממכשולים, עכ"ל.

אוהב את השלום כיצד

סלד ממחלוקת בכל מאורו. פעם אמר שאם היתה מצוה לעשות מחלוקת, אינו יודע כיצד היה מצליח לקיימה, שהוא דבר נורא מאוד. בהודמנות אחרת הזכיר בענין של חילול השם במחלוקת, שאינו חושב כלל על שחר העוה"ב, ואמר בה"ל: 'אני מוכן ליתן את כל העולם הבא שלי בשביל שלא יהיה חילול השם'. פעם השיב לשואל בשם החזו"א, שהאיסור לעשות מחלוקת נאמר על אותו הצד שצורך במחלוקת, שהרי על הצד שלא צורך לא שייך למחלוקת, זה הרבה יותר מזה.

יראת חטא

לפני עשרות שנים חשש פעם אחת אורי נפל באיסור. ואף שחשב שמסתמא הוא כדן, בכל זאת מאז ועד סוף ימיו, כעשרים וחמש שנה, היה רועד מזה בצורה נוראה ממש. נהג לומר ששכונכר בכך נהיה לו קור בעצמות מחרדת העבירה. באותה תקופה שלאחר מכן היו ימים קשים מאוד, והיה שבור ורצון מזה, בכה בכי רב ואמר: 'למה לא שמרנו אוננו מן השמים, א סימן אומיר נישט ווערט'.

מן החזון איש זצ"ל כתב באגרות: 'אין לי צער יותר גמור מכשולן בעוון'. ודבר זה אפשר היה לראות באופן מוחשי ומבהיל אצל רבינו זצ"ל, שכשהיה לו איזה חשש כלשהו, שמא נכשל באיזה חטא קל, או באיזה הנגה, היה מתמלא ביגון עמוק ומתוודה ואומר: 'חטאתי, ולא היה יכול לישון ולא לאכול. היה ניצור לילות שלמים משום חשש נדנוד חטא קל.

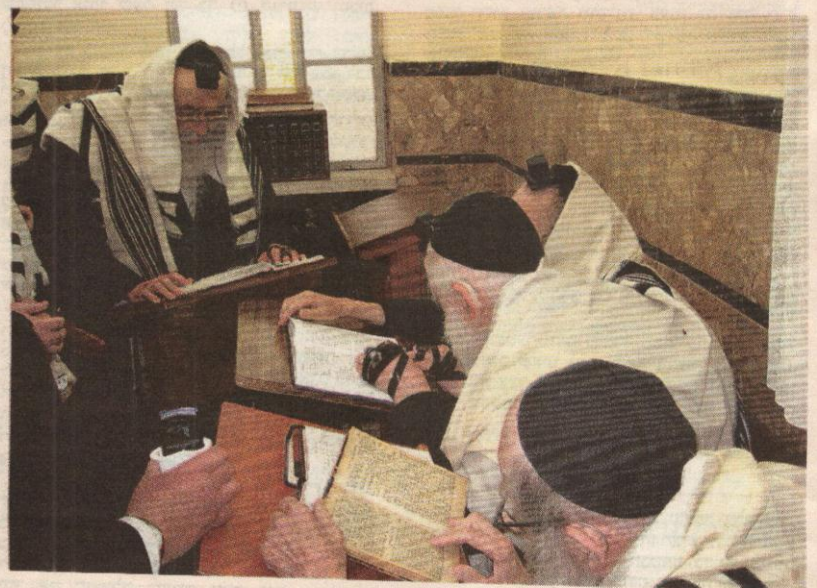
פעם אחת הביאו לפניו 'ארבעס' בליל פורים, ונתן לאחר מן הסובבים שיאכל כשיעור כזית, ויברך 'בורא נפשות'. לאחר זמן מועט נתעורר חשש שמא לא היה בזה שיעור כזית, והתמלא פחד וחרטה ולא נדרם כל הלילה ההוא. היה זוכר עשרות שנים כל חשש מכשול.

נהג לומר שאינו יודע בשביל מה צריך גיהנם, הרי אין לך גיהנם גדול מכך שאדם יודע שלא עשה מה שהיה צריך לעשות. והוסיף שרואה על עצמו

עם ראש הישיבה דמיר הגאון רבי נתן פינקל זצ"ל

הצטער על ענין ביטול התורה ב'בין הזמנים', ותמיד אמר על זה: מימי לא ראיתי בעל חנות (מכולת) שסוגר את חנותו משום שרוצה לנוח. למה בדברי תורה, היקרה מפנינים, מוכנים להפסיד אוצרי אוצרות בשביל להפסיק? וכשנסע מישהו למנוחה, אמר לו: 'דאטשע (הבראה) אין כזה מושג. דאטשע זה רק ללמוד יותר בשקט'.

בהתרת נדרים בבית מדרשו

מושלם בלימוד עצמו, ומה לי אם מדפיסים או לא. הכירור של האמת הרבה יותר חזק מכל סיבה שהיא. לאחר מכן שלחו למרן החזו"א עמודים של הספר לפני ההדפסה, והוא קרא אותו על הסדר, ומה שהיה נראה לו חידוש הלך לברר אותו. ויש כמה וכמה דברים בספר חזו"א שנכתב "על" הספר.

פעם אחת היתה למרן החזו"א קושיא לאחר שהספר כבר נדפס, והסתכל בספר וראה שכתוב שם דצ"ל שהיה טעות סופר בטור. החזו"א הלך בעצמו לבדוק את הענין הזה, וג"כ כתב שהוא ט"ס בטור, והוא מביא ראיה מתוספות הרא"ש שכתובה ב'חידושים וביאורים', והחזו"א התנצל למישהו אחר על כך שלא הזכיר בשם הספר.

סיפר הגה"צ רבי דב יפה שליט"א, כשיצא הספר הראשון של 'חידושים וביאורים' היו כמה אנשים שתמחו על כך, שאברך צעיר לוקח אחריות לכתוב חידושים כאלה, שבכמה מהם חולק על האחרונים. אמר להם החזו"א: 'אני אוחז שהוא תלמיד חכם ויש לו את הזכות לחלוק'.

כשהוציאו את הספר אמרו לחזו"א שאין הרגשה טובה מכן שכמה פעמים כותבים דלא כהחזו"א, והחזו"א אמר: 'זה בסדר, זה בסדר, טוב שכן, גם אני עושה כך', ואמר לכמה אנשים כשיצא הספר שהוא 'מספר גדולי האחרונים'.

סיפר הגר"י וסרמן זצ"ל, שפעם באו אברכים אל החזו"א עם דברי ביקורת על החידושים וביאורים, וענה להם: 'תוהו, סאי' א-תלמיד חכם'.

כשכתב את הספר 'חידושים וביאורים' על מסכת נדה, אמר שידע את כל הספר בעל-פה מלה במלה, וכן בספר על מסכת גיטין. וכשראה מרן הגר"י מבריסק זצ"ל את הספר על מסכת גיטין, התפעל מאוד ואמר: 'אברך צעיר למד את כל גיטין מתחילה ועד סוף'. ואמר לבניו: 'אמנם שאין זה בדרך בריסק, אבל זה תלמיד חכם'.

ושם הספר 'חידושים וביאורים', שנקרא גם הוא על ידי מרן החזו"א, בא לבטא צניעות, שזה כמו ספר בלא שם ומחבר, רק אסופת חידושים וביאורים.

היחס לגדולי האחרונים

מאידך גיסא, הגאון הגר"ח זצ"ל כתב כמה מכתבים לתלמידיו, שאסור לשכוח, אפילו לא במחשבה כמה אנחנו בבחינת 'כלום', ולימד את שומעי השיעור שכשואמרים בהתלהבות את

נהג לומר שאינו יודע בשביל מה צריך גיהנם, הרי אין לך גיהנם גדול מכך שאדם יודע שלא עשה מה שהיה צריך לעשות. והוסיף שרואה על עצמו שכשפעם אחת חושש שעשה שלא כהוגן, הוא כבר שבר כלי, וכשמגיעים לעולם האמת על אחת כמה וכמה, ומה צריך גיהנם יותר מזה, מה יותר גרוע מזה? אמר בדרך השערה, שבשביל זה נברא הגיהנם, שהצער של הגיהנם יכפר ויוריד מהאדם את ההרגשה הרעה הזו שיכל לעשות ולא עשה.

התקבלה, ונפתח פתח כפתחו של אולם לאהבה וליראה, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ואם אתה עושה כן – אשירך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

ואכן, בתפילה זו כל בית הכנסת היה מתחיל לשאוג 'אהבה רבה', וכולם היו מתחברים לבקשה. והיה מתפלל ברגש רב על חיים חשוכים מכל חטא, ועל 'החזירנו בחשוכה שלמה לפניך'. פעם אחת לאחר התפילה, כשלא זכר את ההשתקקות שהיתה לו ב'החזירנו בחשוכה שלמה לפניך', חשש אולי דילג זאת בתפילה, והלך לברר את הדין.

מי ששמע את רבינו זצ"ל כאשר עבר לפני התיבה בחזרת הש"ץ, היה מתמלא יראה, והיה מבין את המשמעות מתוך הגיון בתפילה. וכשהיו שומעים את אנחותיו באמצע התפילה, היו כולם מתעוררים לתפילה בכוונה.

היה מצטער מאוד שכשיש ב"ת, דבר הפוטר מתחנון, וכולם מורידים התפילין כמה דקות קודם ומפסיקים כמה דקות של מצות תפילין.

לאחר פטירת מרן 'החזירנו זצ"ל ביקשו שיבוא לכולל חזון-איש כדי לחזק את הלימוד וללמוד מקראות. בתקופה זו כתב ספר שלם על מקראות ולא הדפיסו, כי בשנה ההיא לא היה לו את 'הראש המושלם' להשלים את הערך כראוי. אפילו שכתב סימנים שלמים עם העיון, אבל לא היה יישוב הדעת מושלם. רק בשנים יותר מאוחרות, כשהפצירו התלמידים, הסכים להדפיסו, וכתב בתחילה הערה שיאין זה בעין בעומק כראוי.

עמל התורה

אמר תמיד שבלי עמל לא שייך להגיע לאמת, ולכן היה עמל בלימוד כל סוגיה בכל כוחו. בדרך הלימוד בסוגיות היה מתקשה תחילה, כשנראה כאילו הכל תמוה ואינו מובן כלל, עד שבהמשך העיון נתיישוב העניינים. נהג לומר בענין זה, שלרבים בתחילת הלימוד הסוגיה קלה, אך לאחר שמעיינים פתאום הכל נעשה קשה ואינו מובן, עד שממשיכים להתעמק ואז נעשה קל. ואצל תלמידי חכמים, כבר מתחילה רואים את הקשיים.

כשהיו שאלות בלימוד סוגיה כדי לברר הלכה למעשה, והגיעו לתוספות שקשו לנחש שחישש, מעולם לא הכריע את הפרט על פי התוספות ההוא, אלא קודם למו בעיון את כל הסוגיה לפרטיה מהגמרא, כדי לקבל את הדעת-תורה וההשקפה הנכונה על ההלכה הזו. ונהג לומר שכשארס אומר סברתו מחוץ לסוגיה, זה היפך של דעת-תורה. הכל מתוך יראת הוראה מופלגת. בענין זה היה רגיל לומר, שאפשר למנות לרב, רק מי שידע לומר שאינו יודע.

קבלת יסורים באהבה

כל ימי סבל יסורים שונים, ובשנותיו האחרונות כידוע נתגברו היסורים. ואמר: 'אני מודה להקב"ה על היסורים שנותן לי, יותר ממה שנותן לי דברים טובים. כי שנותן דברים טובים הוא לבד שמח לתת, כמו שאב שמח לתת לבנו דברים טובים. אבל כשהוא נותן את היסורים הוא מצטער, ואעפ"כ הוא מוכן להצטער כדי שלי יהיה טוב'. תמיד ציין שכאשר מתפלל 'זרוב כבסני מעוני', וזו מנחת על זה.

כמה הצטער והיה מוטרד מאוד כשגילה בספרו דבר שחשב שאינו נכון, שמא הכשיל את הרבים, והיה מזה צער גדול, וגם שלא לישון, ומיהר לתקן הדבר, ופעמים שאף רצה שידביק במדבקה תיקון לספר.

יראת הוראה

עם כל עומק גאונותו, וכמו שאמר עליו מרן החזון איש זצ"ל כבר בצעירותו שיש לו את הכח להכריע באחרונים, ושוויו הבטחה כי לא תשכח מפי זרעו, מכל מקום היה בורח מן ההוראה כמאש, וביקש להתחמק מן השאלה ע"י עצה אחרת.

ביומין דחנוכה

ואמר לו שזה לא מתאים, וכעת יכול היה לפרוע לו כנגד הצער ההוא.

היה לו צער אמיתי ופנימי עם כל אחד מישואל שנמצא בצרה, והיה זוכר את זה לעולם. תמיד התלונן על שלא באים לספר לו שכבר נפתרה הבעיה.

עשו כסא עם ידיות בבית הכנסת (למרות שלא רצה) ולא הסכים לשבת עליו עד שביאו גם להגאון רבי אריה איברהםס כסא כזה וישב עליו. אלא שגם רבי אריה לא רצה לשבת, והסכים לבסוף רק אחרי ששכנעו אותו שעל ידי כך גם הגר"ש יסכים לשבת, וכך היה.

כשרצה להעיר לחזן שהתפלל מהר מדי בראש חודש, חיכה עד 'לחודש, כאשר אז היה עמו לבד ואז יוכל לומר בלי שאחרים שומעים ועלול להיפגע.

תפילה

סיפר הגאון רבי יעקב אדלשטיין, שבשהיה בישיבת פוניב' כבחור צעיר והיה שומע את הגר"ש מתפלל יהא רעון קדמן דתפתח ליבאי באורייתא' ברגש גדול, היה נחרט עמוק בליבו והיה משפיע על כל השומעים. וכן בסליחות לתחלואי ילדים כשאמר 'למדנו וחכמנו אמרת הצרופה'.

מי שהיה נכנס לבית המדרש שלו בתפילת 'אהבה רבה' לא היה יכול להישאר אריש, כאשר היה אומר בתחינות, בדמעות וברענן את מלות התפילה. נהג לומר: 'מה גדול החסד שניתן רשות לכל אדם לדבר אל מלך מלכי המלכים הקב"ה ולבקש מלפניו על כל חפצו. אם כן מה גדול החוב לבקש אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, כי זה כל האדם כזה ובבא'.

באחד ממכתביו כתב: "הנה תיקון חז"ל ברכת 'אהבה רבה', הכוללת כל הדברים שהם חובת האדם בעולמו ואשרו בנצח נצחים, ומן הראוי להתפלל ברכה זו בכוונה יחידה ובדביקות גוונת התורה. ויותר ממה שאנו מבקשים לקבל, הקב"ה חפץ לתת. יחד עם התפילה בכוונה נוצר רגש שהתפילה

שכשפעם אחת חושש שעשה שלא כהוגן, הוא כבר שבר כלי, וכשמגיעים לעולם האמת על אחת כמה וכמה, ומה צריך גיהנם יותר מזה, מה יותר גרוע מזה? אמר בדרך השערה, שבשביל זה נברא הגיהנם, שהצער של הגיהנם יכפר ויוריד מהאדם את ההרגשה הרעה הזו שיכל לעשות ולא עשה.

בכל פעם שהיה לו איזה צד נדנדנד חשש קל, לא נח ולא שקט. באחת השנים כאשר הרחיבו את הסוכה אצלו, ונוכר קודם השקיעה בערב סוכות שיש לחשוש, אולי הניחו את הסכך קודם שסגרו את דלתות הדפנות, קפץ משמחה ואמר: 'כמה הנס גדול שמצאנו את זה עתה, מי יודע איך הייתי יכול למצוא את מקומי בעולם, אם היינו חושבים על זה למחר אחרי אכילת כזית'.

לפני שנים רבות היה צריך לנסוע בשבת לבית החולים, ולכן הניח בתוך הכובע שתי שטרות של עשר לירות כדי לשלם לנהג (והניח בתוך הכובע כדי שהיה טלטול שלא כדרך). והיה לו צער גדול מאוד כשחשב, שהרי היה יכול לקחת שטר אחד של חמישים לירות, ולחסוך טלטול ב' שטרות.

לפני כמה שנים שלח את אחד מבניו, לחפש חנות של משקפיים בירושלים, שלפני ארבעים שנה קנה שם וחזר עם עורף ומצא שחסר שם משהו, וחזר ולקח מה שהיה מגיע. עכשיו, לאחר ארבעים שנה, חשש אולי באמת קיבל את העורף זה נפל. לכן שלח את בני הבית לחפש היכן בעל החנות ההיא.

בחצר ישיבת 'בית מאיר' גדל עץ של ערבות שהיה מקבל מים ממקור אחר. רבינו הסטייפלר, הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, פסק שיניחו שם קופה של הישיבה, וכל מי שלוקח ערבה ישלם כמה פרוטות לישיבה, כולל גם בחורי הישיבה. פעם ראה רבינו קבוצת ילדים תולשים הרבה ערבות מהעץ. מיד מיהר לראש ישיבה הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, ושילם לו סכום הגון כנגד כל הערבות, כדי שחם וחלילה לא יימכרו ויגיעו למישהו ערבות גזולות.

היה מסובל ביסורים בכל ימי חייו, לעולם כשהיו באים יסורים מיד היה מפשפש במעשיו, על איזה דבר חם באו. וכשהיה לו כיוון בענין זה, לא נח ולא שקט עד אשר הגיע הדבר אל תיקונו המושלם. גם כשהיה איזה דבר פגע לאחד ממקורביו או מהשפחה, לעולם היה אומר שמתכוונים משמים אליו, והיה מפשפש על מה באו הדברים.

מוחל על עלבוניו

שמחה מיוחדת חש למחול על עלבוניו, והיה אומר לאחרים: 'מה יהיה לך מכך שלא תמחול לזו? שיהיה עוד עבירה בעולם? עוד צער לקב"ה?'

בשנתו הדברים אליו – לא התחשב בעלבונו כלל, ולא היה מושג של בקשת מחילה ממנו, בדיק כשם שלא היה ענין של שמירה על כבודו כלל וכלל, ולא בא לידי ביטוי בשום דבר, לא ציבורי, לא פרטי ולא אישי.

לעומת זאת, אם היה נדמה לו שמישהו נפגע או משהו בדומה לך, מיד פעל לפייסו. והיה מקרה בישיבת 'תפארת ציון', שהיה בחור שהפריע לבעל"ק קורא לקרוא, והזיזו אותו משם, ואח"כ מיד שלח לו ספר לפייס אותו.

בתקופה האחרונה שמע על אדם שכאוב ממה שמישהו אחר פגע בו בישיבה לפני חמישים שנה. כששמע את הסיפור הזה נחרד כולו, כי נזכר כי לפני כשבעים שנה, בגיל 15, אולי נפגע באיזה כן אדם בישיבת 'בית יוסף'. מיד שלח לחפש את האדם ההוא כדי לפייס אותו. החיפושים נמשכו כמה ימים ורק בניסן נסים מצאו אותו, כאשר התקשרו לאיזה אברך והוא אמר: 'כן האיש הזה נמצא אצלי'. מיד אמר לו שהגר"ש רצה לפייסו, אבל הוא אמר שאינו יודע מהמקרה וכנראה לא היה ולא נברא, וכמו שכתוב 'חובת הלבבות', שמי שרוצה יש לו סייעתא דשמיא.

יש כמה סיפורים מופלאים איך שסייעו מן השמים לתקן. פעם היה אברך שהגר"ש סייע לו רבות מאוד, ולאחר מכן שמח שמחה גדולה, כי לפני הרבה שנים הגיע מישהו להתייעץ עליו לשידוך

